

เครือข่ายนโยบายกับการค้าชายแดนไทยลาว Policy network and Thai-Laos border trade

วรวิทย์ จำลองนาค*
(Worrawoot Jumlongnark*)

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
College of Politics and Governance, Mahasarakham University, Mahasarakham, Thailand.

* Corresponding author: worrawoot.j@msu.ac.th

Article history:

Received 18 October 2023

Revised 14 September 2024

Accepted 17 September 2024

SIMILARITY INDEX = 0.63 %

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ต้องการศึกษาเครือข่ายนโยบายการค้าชายแดนระหว่างไทยกับลาว โดยใช้วิธีการศึกษาในเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการการทบทวนวรรณกรรมแบบบรรยาย โดยใช้แนวคิดเครือข่ายนโยบายเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ผลจากการศึกษาพบว่า ตัวแสดงที่มีบทบาทในเครือข่ายนโยบายการค้าชายแดนระหว่างไทยกับลาวในทุกฐานข้อมูลได้แก่ ผู้ค้ารายใหญ่ ผู้ค้ารายย่อย เจ้าหน้าที่ศุลกากร/เจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นๆและผู้ซื้อสินค้า ในขณะที่ตัวแสดงที่มีบทบาทรองลงมาได้แก่ แรงงานรับจ้างแบกหามส่งสินค้าขึ้นลงจากด้านบนของตลิ่งของแม่น้ำโขง ผู้ประกอบการเรือยนต์ขนส่งสินค้า และผู้นำชุมชน และตัวแสดงที่มีบทบาทน้อย ได้แก่ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้อเสนอแนะจากการศึกษาคือ คือ ประการแรก รัฐบาลไทยควรมีบทบาทในการส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-ลาวให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ประการที่สอง รัฐบาลควรมีการพัฒนากระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ศุลกากรหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อเอื้ออำนวยในการการค้าระหว่างทั้งสองประเทศ

คำสำคัญ: การค้าชายแดนไทย-ลาว เครือข่ายนโยบาย ตัวแสดง เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้ค้ารายย่อย

ABSTRACT

This review article aimed to study the border trade policy network between Thailand and Laos using qualitative research and a narrative literature review, with the policy network concept serving as the analytical framework. The study found that key players in the border trade policy network include major traders, small traders, customs officers, other government officials, and buyers. Those with a minor role are laborers transporting goods along the Mekong River, freight boat operators, and community leaders. Additionally, leaders of local administrative organizations play a minor role. The study recommends that the Thai government take a more active role in promoting Thai-Laos border trade, particularly by developing infrastructure. It also suggests improving the work systems of customs officers and other officials to facilitate trade between the two countries.

Keywords: Thailand-Laos Border Trade, Policy Network, Actors, Government Officials, Small Traders

1. บทนำ

การค้าชายแดนในยุคปัจจุบันมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศ กระทรวงพาณิชย์เปิดเผยข้อมูลการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนปี 2565 พบว่ามูลค่าการค้าชายแดนและผ่านแดนรวมปี 2565 จะอยู่ที่ 1,790,520 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 1.44% จากปีก่อนหน้า การส่งออกอยู่ที่ 1,029,837 ล้านบาท ลดลง 0.26% และการนำเข้าอยู่ที่ 760,683 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 3.84% ไทยเกินดุลการค้ากับประเทศคู่ค้าชายแดนและข้ามแดนในปี 2565 อยู่ที่ 269,155 ล้านบาท และการส่งออกผ่านแดนขยายตัว 28.38% โดยจำแนกเป็นการส่งออกผ่านแดนไปยังจีนเพิ่มขึ้น 74.16% การส่งออกไปเวียดนามโตขึ้น 7.10% และส่งออกไปประเทศสิงคโปร์เพิ่มขึ้น 84.55% (ประชาชาติออนไลน์, 2566)

การค้าชายแดนกับ 4 ประเทศรอบข้างประเทศไทย (มาเลเซีย กัมพูชา เมียนมา และสปป. ลาว) ปี 2565 มีมูลค่าการค้ารวม 1,058,153 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 14.37% เมื่อเทียบกับปีก่อน แบ่งเป็นการส่งออกมูลค่า 648,030 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 13.68% และการนำเข้ามูลค่า 410,123 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 15.48% โดยไทยได้ดุลการค้ารวมทั้งสิ้น 237,907 ล้านบาท

ตารางที่ 1 แสดงมูลค่าส่งออกและสินค้าส่งออกสำคัญไปยังประเทศคู่ค้าข้ามแดนของไทย

ประเทศคู่ค้าข้ามแดน	มูลค่าการส่งออก (ล้านบาท)	เพิ่มขึ้นหรือลดลง (%)	สินค้าส่งออกสำคัญ
มาเลเซีย	183,523	+0.62	น้ำยางชั้น เครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ ส่วนประกอบและอุปกรณ์อื่นๆ ของรถยนต์
ลาว	156,738	+25.64	น้ำมันดีเซล น้ำมันสำเร็จรูปอื่นๆ ทองคำยังไม่ได้ขึ้นรูป
กัมพูชา	164,186	+14.72	รถยนต์นั่ง (เครื่องสันดาปภายใน) รถปิคอัพ รถบัส และรถบรรทุก (เครื่องสันดาปภายใน) เครื่องดื่มอื่นๆ (นม UHT น้ำมะพร้าว กาแฟ)
เมียนมา	143,582	+19.87	สินค้าส่งออกสำคัญ ได้แก่ น้ำมันดีเซล น้ำมันสำเร็จรูปอื่นๆ โทรศัพท์มือถือและสมาร์ตโฟน

แหล่งข้อมูล: ปรับปรุงข้อมูลมาจาก ประชาชาติออนไลน์ (2566)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบมูลค่าการส่งออกของประเทศไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านทั้งสี่ประเทศได้แก่ มาเลเซีย ลาว กัมพูชาและเมียนมา พบว่า มูลค่าการส่งสินค้าออกของไทยไปประเทศลาวมีข้อมูลที่น่าสนใจ เพราะถึงแม้มูลค่าโดยรวมจะน้อยกว่าประเทศมาเลเซียและกัมพูชา ตามลำดับ แต่เปอร์เซ็นต์ในการเติบโตมากกว่าประเทศอื่นๆ กว่า +25.64% ทำให้มองเห็นถึงแนวโน้มที่ดีในอนาคตในการพัฒนาความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านแห่งนี้

ประเทศไทยมีด่านชายแดนติดต่อกับประเทศ สปป.ลาว รวม 49 แห่ง ปัจจุบันด่านฝั่งไทยเปิดแล้ว 44 แห่ง ขณะที่ สปป.ลาว เปิด 36 แห่ง ในปี 2565 การค้าชายแดนไทย-สปป.ลาว ทั้งการนำเข้าและส่งออกมีมูลค่ารวม 260,081 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 21.1% โดยการนำเข้าชายแดนไทย-สปป.ลาว ด้านจังหวัดหนองคาย ซึ่งติดกับนครหลวงเวียงจันทน์ มีมูลค่า 86,508 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 15.3% ทั้งนี้ เมื่อรวมกับการค้าผ่านแดนไปประเทศที่สามแล้ว จังหวัดหนองคายมีมูลค่าการค้าชายแดนและผ่านแดนรวม 101,300 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 31.9% (แนวหน้าออนไลน์, 2566) สอดคล้องกับข้อมูลสถิติการขนส่งสินค้าโดยใช้รถไฟของจีนไปยังลาวที่

แสดงการเพิ่มขึ้นของสินค้าขาเข้าทั้งหมด 38 ตู้ และส่งออกไปจีนทั้งหมด 75 ตู้ สินค้าบางส่วนเป็นผลไม้ไทย เช่นทุเรียนและผลไม้อื่นๆ ที่ตลาดจีนต้องการอย่างมาก (ฐานเศรษฐกิจออนไลน์, 2565)

จากข้อมูลที่น่าเสนอข้างต้นจะพบว่าการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศลาว มีแนวโน้มของการเติบโตเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าสินค้าที่มีมูลค่าในการนำเข้าและส่งออกมากที่สุดระหว่างไทยกับประเทศลาว ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าประเภทอุตสาหกรรม ทำให้มองเห็นว่าการค้าชายแดนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป เมื่อทุนข้ามชาติเข้ามาแทนทุนท้องถิ่น แต่ตัวแสดงสำคัญของการค้าชายแดนจะมีแต่การเข้ามาเฉพาะทุนข้ามชาติแต่เพียงอย่างเดียวหรือไม่ เป็นสิ่งที่น่าสนใจในการศึกษา

ในประเด็นเกี่ยวกับการค้าชายแดนไทยลาวนั้นมีการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนหลายงาน เช่น งานศึกษาของ เนตรดาว เถาถวิล และ พฤกษ์ เถาถวิล (2563) ได้ศึกษาเครือข่ายการค้าข้ามพรมแดนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว พวกเขาเห็นว่า การค้าข้ามพรมแดนแตกต่างจากการค้าที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่น การค้าข้ามพรมแดนเกิดขึ้นผ่านเครือข่ายผู้คนตามความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม เพื่อแลกกับผลประโยชน์ เครือข่ายเหล่านี้ช่วยสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน สิ่งนี้เรียกว่า "ทุนทางสังคม" การค้าข้ามพรมแดนเป็นรูปแบบของการค้าที่แยกจากระบบการค้าชายแดนที่เป็นทางการ การค้าข้ามพรมแดนที่เกี่ยวข้องกับผู้ค้ารายย่อยมีความสำคัญพอๆ กับระบบการค้าชายแดนที่เป็นทางการในการผลักดันการค้าชายแดนให้ขยายตัวและดำเนินไปอย่างราบรื่น นอกจากนี้ จักรกริช สังขมณี (2555) ได้เสนอว่า ทุกวันนี้ความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจที่เข้มข้นไม่ได้หมายความว่าพรมแดนหมดความสำคัญ ในความเป็นจริง สิ่งเหล่านี้สามารถนำไปสู่การก่อตัวที่แตกต่างกันของขอบเขตประเภทต่างๆ รวมถึงขอบเขตทางเศรษฐกิจ สังคม และอุดมการณ์ ตัวอย่างเช่น พรมแดนระหว่างประเทศไม่ได้หยุดอยู่กับที่แต่อาจเปลี่ยนแปลง ทับซ้อนกัน หรือจางหายไป การค้าข้ามพรมแดนมีความสำคัญเป็นพิเศษเนื่องจากเป็นอีกวิธีหนึ่งในการแลกเปลี่ยนสินค้าและเงินข้ามพรมแดนของรัฐ รัฐพยายามกำหนดบรรทัดฐานการค้า แต่การค้าข้ามพรมแดนมักจะประสบความสำเร็จมากกว่าเพราะอาศัยการเคลื่อนย้ายคน สินค้า และเงินอย่างเสรี (เนตรดาว เถาถวิล และ พฤกษ์ เถาถวิล, 2563) งานศึกษาข้างต้นเป็นตัวอย่งที่ดีในการทำความเข้าใจความแตกต่างของการค้าข้ามแดนและการค้าข้ามพรมแดน ในนัยยะความสำคัญนี้ การค้าข้ามแดน หมายถึงการค้าที่เกิดขึ้นในด้านชายแดนที่มีการเปิดอย่างเป็นทางการ ส่วนการค้าข้ามพรมแดนนั้นจะหมายรวมถึงการค้าระหว่างคนในท้องถิ่นของทั้งสองประเทศเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างกันซึ่งอาจจะใช้ช่องทางที่ไม่เป็นทางการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการที่สนใจศึกษาเครือข่ายการค้าชายแดนไทยลาวอีกเช่น งานของ เทพรักษ์ สุริฝ้าย และ ลำปาง แม่นมาตย์ (2561) ได้ศึกษา บทบาทการค้าชายแดนไทยลาวกับการพัฒนาชุมชน การศึกษาของ มณีรัตน์ โชติชาตรี, บุษกร สุขแสน, และ ธนภฤต ทูริสุทธิ์ (2563) ได้ศึกษารูปแบบความร่วมมือการค้าชายแดนของผู้ประกอบการสินค้าเกษตร ไทย - ลาว จังหวัดบึงกาฬ ประเทศไทย และแขวงบอลิคำไซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และงานศึกษาของ สุดารัตน์ ศรีอุบล และ จักรพันธ์ ชัดชุมแสง (2561) ได้ศึกษาเรื่องบทบาททางเศรษฐกิจข้ามพรมแดนของผู้ค้าลาวรายย่อยภายใต้การพัฒนาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาการค้าชายแดนในฝั่งของประเทศลาวที่ทำการค้ากับประเทศไทยกลับมีงานวิจัยที่ศึกษาในเรื่องนี้น้อยมาก ซึ่งก็พอจะยกตัวอย่างได้ เช่น การศึกษาของ Bochaton (2015) ได้ศึกษาเรื่อง การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนและเครือข่ายสังคม: ชาวลาวที่แสวงหาการรักษาพยาบาลตามแนวชายแดนไทย ซึ่งงานวิจัยนี้เสนอว่าเครือข่ายสังคมที่มีอยู่ในระดับภูมิภาคที่แตกต่างไม่เพียงช่วยการทำความเข้าใจการเกิดขึ้นของการเคลื่อนไหวข้ามพรมแดนเหล่านี้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการอธิบายในสภาพแวดล้อมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมเช่น สปป.ลาวด้วย

จากการศึกษาวิจัยที่ผู้เขียนสรุปมาข้างต้นดังกล่าว พบว่ามีการศึกษาการค้าชายแดนระหว่างไทยกับลาวในพื้นที่ที่หลากหลาย และแต่ละพื้นที่ก็มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholders) แตกต่างกันไป ผู้เขียนจึงต้องการทราบว่าโดยภาพรวมแล้ว ในการค้าชายแดนระหว่างไทยกับลาวนั้น มีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มใดบ้าง และผู้ที่เกี่ยวข้องกลุ่มใดมีบทบาทในการค้าชายแดนในทุกพื้นที่อย่างโดดเด่น ดังนั้นผู้เขียนได้ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรมแบบบรรยาย (Narrative Review) และผู้เขียนจะใช้กรอบแนวคิดเครือข่ายนโยบาย (Policy Network) มาวิเคราะห์ นำเสนอเพื่อให้เห็นภาพของเครือข่ายนโยบายการค้าชายแดนระหว่างไทยลาว โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูลเอกสารที่นำมาวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกเอกสารเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

หลักเกณฑ์ที่ใช้	รายละเอียด
ฐานข้อมูลที่ใช้	Scopus, ScienceDirect, Google Scholar
คำสำคัญ (Keywords) ที่ใช้ในการค้นหา	"Thai-Lao border trade", "cross-border trade network", "trade policy Thailand Laos", "economic cooperation Thailand Laos", "border trade impact", "trade relations Thai Lao" “การค้าชายแดนไทย-ลาว” และ “เครือข่ายนโยบายการค้าชายแดนไทย-ลาว”
ช่วงเวลาที่ค้นหา	ปี ค.ศ. 2015-2024
เกณฑ์ในการคัดเลือกเอกสารเข้า	1. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายการค้าชายแดนไทย-ลาว 2. มาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ เช่น วารสารวิชาการที่ได้รับการยอมรับ 3. นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของนโยบายการค้าชายแดนต่อสังคมและเศรษฐกิจ
เกณฑ์ในการคัดเลือกเอกสารออก	1. วรรณกรรมที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับประเด็นการค้าชายแดนไทย-ลาว 2. มาจากแหล่งที่ไม่น่าเชื่อถือหรือไม่มีการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3. ข้อมูลเก่าหรือไม่เกี่ยวข้องกับนโยบายการค้าในปัจจุบัน
จำนวนเอกสารที่ใช้	Scopus 4 เอกสาร ScienceDirect 4 เอกสาร Google Scholar 4 เอกสาร
รวมเอกสารที่ใช้ทั้งหมด	12 เอกสาร

โดยผู้เขียนจะนำเสนอหัวข้อในงานชิ้นนี้ออกเป็นสามส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่งจะอธิบายหลักการและแนวคิดสำคัญของเครือข่ายนโยบาย ส่วนที่สองจะนำเสนอสถานการณ์การค้าชายแดนไทยลาวในปัจจุบัน และส่วนที่สามจะนำเสนอแนวคิดเครือข่ายนโยบายมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการค้าชายแดนระหว่างไทยกับลาว

2. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายนโยบาย (policy network)

การวิเคราะห์เครือข่ายนโยบาย (policy network analysis) เป็นสาขาวิชาวิจัยทางรัฐศาสตร์ที่มุ่งเน้นความเชื่อมโยงและการพึ่งพาระหว่างหน่วยงานของรัฐและผู้มีบทบาททางสังคมอื่น ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการกำหนดนโยบายและผลลัพธ์ของนโยบายสาธารณะ "เครือข่ายนโยบาย คือ ชุดของการเชื่อมโยงเชิงสถาบันที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการระหว่างหน่วยงานของรัฐและตัวแสดงอื่น ๆ ซึ่งมีโครงสร้างตามความเชื่อและผลประโยชน์ที่มีการเจรจาต่อรองอย่างต่อเนื่องในการกำหนดนโยบายสาธารณะและการปฏิบัตินโยบาย" (Moran, Rein and Goodin, 2008; Rhodes, 1990)

กระบวนการที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในทศวรรษ 1970 และ 1980 วิเคราะห์เครือข่ายนโยบายเฉพาะสองประเภทเท่านั้น ซึ่งได้แก่ ชุมชนนโยบาย (policy community) และเครือข่ายปัญหา (issue network) เหตุผลของการใช้แนวคิดเหล่านี้อนุมานได้จากกรณีศึกษาเชิงประจักษ์ (Thatcher, 1998) ที่เกิดขึ้นในสถานที่หรือชุมชนต่างๆ ชุมชนนโยบายจะหมายถึงเครือข่ายนโยบายที่เปลี่ยนแปลงค่อนข้างช้า ซึ่งบริบทของการกำหนดนโยบายจะมีลักษณะเฉพาะ การเชื่อมโยงเครือข่ายมักถูกมองว่าเป็นสายสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการ นักการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ ลักษณะสำคัญของชุมชนนโยบาย ก็คือ ขอบเขตของเครือข่ายมีความเสถียรและชัดเจน แนวคิดนี้ได้รับการศึกษาในบริบทของการกำหนดนโยบายในประเทศสหราชอาณาจักร (Moran et al., 2008; Rhodes, 1990)

ในทางตรงกันข้าม เครือข่ายปัญหา (Issue network) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา หมายถึง ระบบที่หลวมกว่า ซึ่งมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้มีบทบาทที่ไม่ใช่ภาครัฐในเครือข่ายเหล่านี้มักไม่ได้รับรวมถึงแค่ตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงผู้เชี่ยวชาญทางวิชาชีพหรือนักวิชาการด้วย ลักษณะเฉพาะที่สำคัญของเครือข่ายปัญหาคือ การเป็นสมาชิกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การพึ่งพาซึ่งกันและกัน และความสัมพันธ์เชิงอำนาจมักจะไม่เท่าเทียมกัน และเป็นเรื่องยากที่จะระบุตัวแสดงที่โดดเด่น (Rhodes and Marsh, 1992)

แนวทางการจำแนกประเภทใหม่ปรากฏขึ้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 และ ต้นทศวรรษที่ 1990 โดยมีจุดประสงค์เพื่อจัดกลุ่มเครือข่ายนโยบายให้เป็นระบบของหมวดหมู่ที่แยกจากกันและครอบคลุมทั่วถึง (Thatcher, 1998) เหตุผลหนึ่งที่เป็นไปได้ของการจำแนกประเภทขึ้นอยู่กับระดับของการรวม ขนาดสมาชิก และการกระจายทรัพยากรในเครือข่าย การจัดหมวดหมู่นี้ให้รวมชุมชนนโยบายและเครือข่ายปัญหาเข้ากับหมวดหมู่ เช่น เครือข่ายมืออาชีพ เครือข่ายภายในรัฐบาล และเครือข่ายผู้ผลิต (Rhodes, 1990)

Rhodes (1990) ชี้ให้เห็นว่ามีการถกเถียงกันอย่างยาวนานในสาขานี้เกี่ยวกับทฤษฎีทั่วไปที่ทำนายการเกิดขึ้นของเครือข่ายเฉพาะและผลลัพธ์ของนโยบายที่สอดคล้องกัน โดยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขเฉพาะ ยังไม่มีทฤษฎีใดประสบความสำเร็จในการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆอย่างครอบคลุมและนักวิชาการบางคนสงสัยว่าพวกเขาจะทำได้หรือไม่ การอธิบายอื่น ๆ กำลังมุ่งเน้นไปที่การอธิบายการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายนโยบาย ตัวอย่างหนึ่ง คือ กรอบแนวร่วมสนับสนุน (the advocacy coalition framework) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของความเชื่อที่เป็นตัวแทนโดยทั่วไป (ในแนวร่วม) ต่อผลลัพธ์ของนโยบาย (Moran et al., 2008)

ในการศึกษาค้นคว้าในไทย มีหลายงานได้ศึกษาลักษณะเครือข่ายนโยบาย เช่น งานศึกษาของฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์ (2561) ได้ศึกษาการจัดการเครือข่ายในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ซึ่งงานดังกล่าวเสนอว่าภาครัฐจำเป็นต้องเปลี่ยนกลไกการบริหารเพื่อให้ภาครัฐร่วมมือกันจัดการในรูปแบบที่เหมาะสมกับสังคมในปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งรวมถึงการจัดการนโยบายสาธารณะในรูปแบบเครือข่ายมากขึ้น ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงของการจัดการภาครัฐ แต่การดำเนินการนั้นไม่ง่ายเสมอไป และภาครัฐต้องให้ความสำคัญใน

การบริหารจัดการเครือข่ายจึงจะประสบความสำเร็จได้ ซึ่งรวมถึงสิ่งต่างๆ เช่น การสร้างทีม ความเป็นผู้นำ และการเจรจาต่อรอง วิธีหนึ่งที่ภาครัฐสามารถเปลี่ยนกลไกการบริหารได้คือการเปลี่ยนจากรัฐรวมศูนย์เป็นรัฐกระจายอำนาจ ด้วยวิธีนี้รัฐบาลสามารถทำงานร่วมกับกลุ่มคนต่างๆ เพื่อจัดการกิจการต่างของภาครัฐได้ง่ายขึ้น งานศึกษาของ ฐานริมท์ ฮาญเกียรตวิงศ์ (2561) ได้ศึกษาเครือข่ายนโยบายปัญหาหมอกควันในพื้นที่โครงการพัฒนาออยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ งานดังกล่าวพบว่า เครือข่ายนโยบายหมอกควันประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ ที่ทำงานร่วมกันเพื่อพยายามแก้ไขปัญหาหมอกควัน พวกเขาทำเช่นนี้โดยการพบปะพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการซึ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ

งานการศึกษาของ พระครูรัตนสุตาภรณ์ (2560) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ สี่แยกอินโดจีน : กระบวนการและกลไกการขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมกับการ พัฒนาเชิงพื้นที่ในจังหวัดพิษณุโลก โดยงานวิจัยดังกล่าวพบว่า สี่แยกอินโดจีนเป็นสถานที่ที่ผู้คนจากต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมมารวมตัวกันเพื่อค้าขายและทำงาน สิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้คนต้องเรียนภาษาอังกฤษเพื่อที่พวกเขาจะสามารถสื่อสารกับผู้อื่นและรับประโยชน์สูงสุดจากโอกาสทางการค้าของพวกเขา นอกจากนี้ โลจิสติกส์ซึ่งเป็นกระบวนการเคลื่อนย้ายสินค้าจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ผู้คนสามารถเชื่อมต่อและเคลื่อนย้ายสินค้าได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย งานการศึกษาของ พระชยานันท์, พระครูสิริสุตานุยุต, พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์, สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์, และฤทธิชัย แกมภาค (2563) ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเข้มแข็งขึ้นได้ด้วยความร่วมมือระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียนในชุมชน พระมหาโกสรวร, พระมหาอรุณพล คงตัน, พรณฤพันธ์ สมเจริญ, และ ปิ่นปิ่นท์ เหลืองพิทักษ์ (2564) ได้ศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองศิลปะสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในจังหวัดล้านนามีมากมาย เครือข่ายเหล่านี้บางแห่งมีศักยภาพที่จะทำได้มากกว่าเครือข่ายอื่น และแต่ละเครือข่ายจะมีบทบาทเฉพาะตามความสามารถของตน เครือข่ายเหล่านี้จะทำงานร่วมกันเพื่อเชื่อมโยงและประสานบทบาทของตนเพื่อสร้างผลกระทบที่ประสานกัน

ต่อมาการศึกษาของ วรวิญญู เสนาสุ และธัชฉณวัฒน์ พิริยธนพัทธ์ (2562) เรื่อง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับนโยบายการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ: บทวิเคราะห์เครือข่ายความสัมพันธ์เชิงนโยบาย ผลการศึกษาพบว่า ระดับท้องถิ่นจะมีบทบาทสำคัญในการผลักดันวาระนโยบายเมื่อพูดถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งหมายความว่ารัฐบาลท้องถิ่นต้องเก่งในการจัดการเครือข่ายนโยบายที่มีอยู่เพื่อแก้ไขปัญหา งานการศึกษาของ อลงกต สารกาล (2563) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสำเร็จของการบริหารจัดการปกครองท้องถิ่นบนฐานเครือข่ายความร่วมมือ: บทเรียนจากโครงการการจัดระบบบริการรองรับสังคมผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า โครงการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เริ่มต้นขึ้นโดยเครือข่ายภาคประชาชนจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน พวกเขาทั้งหมดทำงานร่วมกันเพื่อวางแผน ดำเนินการ และแลกเปลี่ยนทรัพยากรเพื่อช่วยให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ความสำเร็จนี้เกิดจากโครงสร้างร่วมมือของเครือข่ายและเป้าหมายร่วมกัน การศึกษาของ อิศเรศ คันสนีย์วิทย์กุล (2556) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์นโยบายการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมโดยใช้ตัวแบบเครือข่ายนโยบาย ผลการศึกษาพบว่า รัฐบาลและสสส.(สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) ร่วมมือกันส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม ธุรกิจเหล่านี้มีประโยชน์ต่อทั้งรัฐบาลและประชาชนที่เกี่ยวข้อง นโยบายต่างๆ จึงถูกกำหนดขึ้นเพื่อช่วยให้พวกเขาเติบโต มีองค์กรภาครัฐอื่นๆ ที่ทำงานเกี่ยวกับนโยบายกิจการเพื่อสังคม และการปฏิสัมพันธ์เหล่านี้ช่วยสร้างเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ สบส. (สำนักงานสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม) กำลังทำงานเพื่อสร้างวิธีการใหม่ ๆ ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นในการบริหารจัดการ

จากการศึกษาการใช้แนวคิดเครือข่ายนโยบายมาวิเคราะห์ กรณีศึกษาที่กล่าวไปข้างต้น จะพบว่าแนวคิดเครือข่ายนโยบายสามารถอธิบายความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholders) ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในนโยบายดังกล่าว และงานการศึกษาเครือข่ายนโยบายส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า การพัฒนาภายในเชิงปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จและมีความราบรื่น ต้องดำเนินการภายใต้เครือข่ายนโยบาย เพื่อให้นโยบายสามารถเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. สถานการณ์การค้าชายแดนไทยลาว

การค้าชายแดน หมายถึง การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างผู้คนที่อาศัยอยู่คนละฟากชายแดน การค้านี้ช่วยบรรเทาการขาดแคลนสินค้าจำเป็นซึ่งผู้คนใช้ในชีวิตประจำวัน วัตถุประสงค์หลักของการค้าชายแดนคือการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน นอกจากการเปิดด่านชายแดนถาวรให้ประชาชนทั้งสองประเทศเดินทางมาค้าขายกันได้อย่างสะดวกแล้ว ยังได้จัดทำจุดผ่านแดนชั่วคราวเพื่อเชื่อมส่วนต่างๆ ของประเทศไทย กับประเทศเพื่อนบ้าน การค้าประเภทนี้ยังดำเนินการผ่านการค้าออนไลน์และการค้ารูปแบบอื่นๆ (กรมการค้าต่างประเทศ, 2563)

ข้อมูลจากกรมการค้าต่างประเทศ (2565) กระทรวงพาณิชย์พบว่า มูลค่าการค้าชายแดนไทย - สปป.ลาว ในเดือนมกราคม-ธันวาคม 2565 มีมูลค่าการค้ารวม 260,081 ล้านบาท (ไม่รวมการค้ากับประเทศที่สาม) (เพิ่มขึ้น +21.08) มูลค่าการส่งออก 156,738 ล้านบาท (เพิ่มขึ้น +25.64) มูลค่าการนำเข้า 103,343 ล้านบาท (เพิ่มขึ้น +14.77) ประเทศไทยเกินดุลการค้าประเทศลาวเป็นจำนวนเงิน 53,395 ล้านบาท สินค้าส่งออกสำคัญ 3 อันดับแรก ได้แก่ น้ำมันดีเซล น้ำมันสำเร็จรูปอื่น ๆ และทองคำยังไม่ได้ขึ้นรูป ส่วนสินค้านำเข้าจากประเทศลาวที่สำคัญ 3 อันดับแรก ได้แก่ เชื้อเพลิงอื่น ๆ ผักและของปรุงแต่งจากผัก และเครื่องรับ-ส่งภาพและเสียง (กรมการค้าต่างประเทศ, 2565)

ด่านชายแดนไทยและลาวที่มีมูลค่าการค้ามากที่สุดในปี พ.ศ. 2565 ได้แก่ ด่านศุลกากร มุกดาหาร มีมูลค่าการค้าชายแดนและผ่านแดนมากเป็นอันดับหนึ่ง มีมูลค่าการค้ารวม 250,987 ล้านบาท มีสัดส่วนการค้าร้อยละ 49.32 รองลงมาคือ ด่านศุลกากรหนองคาย จ.หนองคาย มีมูลค่าการค้าชายแดนและผ่านแดนรวม 101,300 ล้านบาท มีสัดส่วนการค้าร้อยละ 19.91ต่อมาได้แก่ ด่านศุลกากรนครพนม มีมูลค่าการค้ารวม 90,428 ล้านบาท มีสัดส่วนการค้าร้อยละ 17.77 และ ด่านศุลกากรเชียงของ มีมูลค่าการค้ารวม 66,164 ล้านบาท มีสัดส่วนการค้าร้อยละ 13 ตามลำดับ (กรมการค้าต่างประเทศ, 2565)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบมูลค่าการค้าชายแดนระหว่างไทยกับลาว ใน 4 ด่านของไทย ข้อมูล (ม.ค.-ธ.ค. 2565)

ด่านชายแดน	มูลค่าส่งออก (ล้านบาท)	มูลค่านำเข้า (ล้านบาท)	มูลค่าการค้ารวม (ล้านบาท)	สัดส่วนร้อยละ
มุกดาหาร	127,215	123,772	250,987	49.32
หนองคาย	74,885	26,415	101,300	19.91
นครพนม	60,412	30,016	90,428	17.77
เชียงของ	48,024	18,140	66,164	13.00

แหล่งข้อมูล: ดัดแปลงจาก กรมการค้าต่างประเทศ (2565)

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า สถานการณ์การค้าชายแดนไทยและลาว กำลังเป็นไปด้วยดี และมีแนวโน้มที่จะดีขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่อยู่บริเวณชายแดนการค้าเหล่านี้ ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าเมื่อมีการขยายตัวทางการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านมีมากขึ้น

ย่อมจะส่งผลทำให้รัฐบาลให้ความสนใจต่อแนวนโยบายการค้าชายแดนไทย-ลาวมากขึ้น และการเข้ามาของนักลงทุนและพ่อค้า และตัวแสดงอื่นๆ ที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมกับการขยายตัวและการเติบโตทางการค้านี้ ก็จะมีมากขึ้น ซึ่งในหัวข้อต่อไป ก็จะเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในลักษณะของเครือข่ายนโยบายระหว่างไทยกับลาว เพื่อให้เห็นลักษณะตัวแสดงที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายดังกล่าว

4. การวิเคราะห์เครือข่ายนโยบายกับการค้าชายแดนไทยลาว

การวิเคราะห์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ในเครือข่ายนโยบายการค้าชายแดนไทย-ลาว ผู้เขียนได้เก็บรวบรวมข้อมูลมาจากการวิจัยในสามฐานข้อมูล ได้แก่ Google Scholar, Scopus และ ScienceDirect โดยมีจำนวนงานวิจัยที่ใช้แบ่งตามฐานข้อมูล ดังตารางที่ 4 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 งานวิจัยที่ใช้แบ่งตามฐานข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์

ลำดับที่	Google Scholar	Scopus	ScienceDirect
1.	เนตรดาว เถาถวิลและพุกภักษ์ เถาถวิล (2563)	Elsing (2019)	Ahmed et al. (2017)
2.	เทพรักษ์ สุริฝ้ายและลำปาง แม่นมาตย์ (2561)	Promphakping et al. (2020)	Baird (2022)
3.	สุदारัตน์ ศรีอุบล และ จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง (2561)	Singkul et al. (2019)	Bochaton (2015)
4.	มณีรัตน์ โชติขารี บุษกร สุขแสน และ ธนภฤต ทูริสุทธิ (2563)	Taotawin (2022)	Hayakawa et al. (2022)

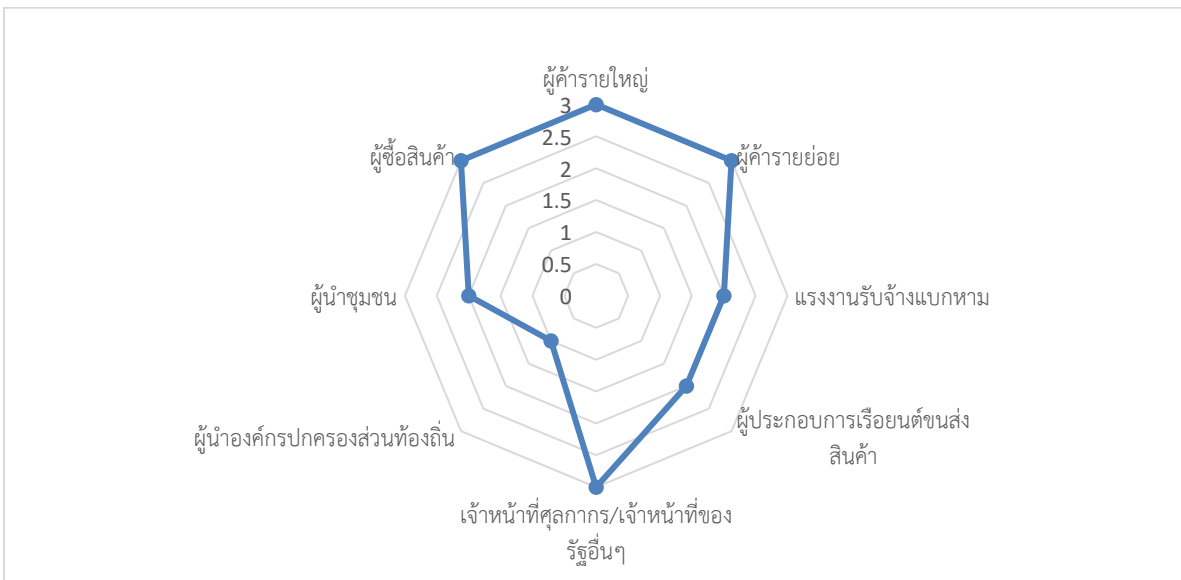
เมื่อนำข้อมูลการวิจัยเครือข่ายสังคมของทั้งสามฐานข้อมูลมาจำแนกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเปรียบเทียบในแต่ละประเภท ผลการวิเคราะห์ได้นำเสนอในตารางที่ 5 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายการค้าชายแดนไทย-ลาว (ข้อมูลปี 2015-2024)

ฐานข้อมูล	Google Scholar	Scopus	ScienceDirect
1. ผู้ค้ารายใหญ่	✓	✓	✓
2. ผู้ค้ารายย่อย	✓	✓	✓
3. แรงงานรับจ้างแบกหามส่งสินค้าขึ้นลงจากด้านบนของตลิ่งของแม่น้ำโขง	✓	✓	✗
4. ผู้ประกอบการเรือยนต์ขนส่งสินค้า	✓	✓	✗
5. เจ้าหน้าที่ศุลกากร/เจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นๆ	✓	✓	✓
6. ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	✓	✗	✗
7. ผู้นำชุมชน	✓	✗	✓
8. ผู้ซื้อสินค้า	✓	✓	✓

จากตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแสดงที่มีบทบาทในเครือข่ายนโยบายการค้าชายแดนระหว่างไทยกับลาวในทุกฐานข้อมูลได้แก่ ผู้ค้ารายใหญ่ ผู้ค้ารายย่อย เจ้าหน้าที่ศุลกากร/เจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นๆ และผู้ซื้อสินค้า ในขณะที่ตัวแสดงที่มีบทบาทรองลงมาได้แก่ แรงงานรับจ้างแบกหามส่งสินค้าขึ้นลงจากด้านบนของตลิ่งของแม่น้ำโขง ผู้ประกอบการเรือยนต์ขนส่งสินค้า และผู้นำชุมชน และตัวแสดงที่มีบทบาทน้อย ได้แก่ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการวิเคราะห์เครือข่ายนโยบายการค้าชายแดนไทยและลาว สามารถนำมาอภิปรายผลได้ สองประเด็นได้แก่ ประเด็นแรก สาเหตุที่ตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญของการค้าชายแดนในทุกงานวิจัย ที่ผู้เขียนสำรวจมา ซึ่งได้แก่ ผู้ค้ารายใหญ่ ผู้ค้ารายย่อย เจ้าหน้าที่ศุลกากร/เจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นๆและผู้ซื้อสินค้า ก็แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐ กับ ผู้ค้ารายใหญ่ ผู้ค้ารายย่อยในพื้นที่และผู้ซื้อสินค้า ส่วนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ที่มีบทบาทน้อยก็อาจจะเป็นไปได้ว่าการค้าชายแดนไทย-ลาวมีการยกระดับการค้าที่ก้าวหน้าและพัฒนามากขึ้นจากการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น สะพานข้ามแม่น้ำโขงที่ทำให้การขนส่งสะดวกสบายมากขึ้นและมีส่งเสริมจากรัฐบาลทั้งสองประเทศให้มีการเพิ่มปริมาณการค้าต่อกันมากขึ้น ประเด็นที่สอง จากภาพที่ 1 เมื่อพิจารณาแผนภาพความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายการค้าชายแดนระหว่างไทยกับลาว ก็พบว่าสอดคล้องกับแนวคิดเครือข่ายนโยบาย (network policy) ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงเชิงสถาบันที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการระหว่างหน่วยงานของรัฐและตัวแสดงอื่น ๆ ซึ่งมีโครงสร้างตามความเชื่อและผลประโยชน์ที่มีการเจรจาต่อรองอย่างต่อเนื่องในการกำหนดนโยบายสาธารณะและการดำเนินการ เพราะจากแผนภาพจะพบว่า ผู้ค้ารายใหญ่ ผู้ค้ารายย่อย ผู้ซื้อสินค้าและ เจ้าหน้าที่ศุลกากร/เจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นๆ จะมีบทบาทครอบคลุมในฐานข้อมูลที่สำคัญของการค้าชายแดนไทยและลาว และมีการเชื่อมโยงกับตัวแสดงอื่นๆ อย่างชัดเจน

แผนภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในเครือข่ายนโยบายการค้าชายแดนไทยกับลาว

ความสัมพันธ์ในเชิงเครือข่ายมีการประสานกันเพื่อให้การค้าชายแดนเป็นไปอย่างราบรื่นสมบูรณ์ แต่บางครั้งก็อาจจะเกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ค้าชายแดนกับเจ้าหน้าที่บ้าง แต่ทั้งนี้ความสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายจะเป็นสิ่งที่หนุนเสริมให้การค้าดำเนินไปได้ราบรื่น จากภาพที่ 1 แสดงบทบาทที่ชัดเจนของผู้ค้า

รายใหญ่ ผู้ค้ารายย่อย และเจ้าหน้าที่ศุลกากร/เจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นๆ ซึ่งแสดงออกถึงแนวโน้มของความสัมพันธ์ทางการค้าที่มีการพัฒนาและขยายตัวมากขึ้น ดังนั้น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนก็คือ ประการแรก รัฐบาลไทยควรจะมีบทบาทในการส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-ลาวให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เช่น ถนน สะพานข้ามแม่น้ำโขงเพิ่มเติม ไฟฟ้า และระบบประปาเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกทางการค้าระหว่างสองประเทศให้มากยิ่งขึ้น ประการที่สอง รัฐบาลควรมีการพัฒนาระบบการทำงานของเจ้าหน้าที่ศุลกากรหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อเอื้ออำนวยในการการค้าระหว่างทั้งสองประเทศ เช่น การกำหนดการลงตราเอกสารขาเข้า ขาออกของสินค้าให้สะดวกและรวดเร็วขึ้น เป็นต้น

5. สรุป

การค้าชายแดนระหว่างไทยกับลาวมีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องแตกต่างกันมากมายและหลากหลาย ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ของบริเวณการค้าชายแดนในแต่ละพื้นที่ แต่มีผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีบทบาทสำคัญในทุกฐานข้อมูลของงานวิจัยได้แก่ ผู้ค้ารายใหญ่ ผู้ค้ารายย่อย และเจ้าหน้าที่ศุลกากร/เจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นๆ ซึ่งลักษณะดังกล่าวก็สอดคล้องกับแนวคิดเครือข่ายนโยบาย ซึ่งเป็นการอธิบายเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับภาคสังคมอื่นๆ ในการที่จะประสานความร่วมมือกันเพื่อทำให้นโยบายเป็นไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ และก่อให้เกิดผลประโยชน์เกิดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการค้าต่างประเทศ. (2563). **สถานการณ์การค้าชายแดนไทยลาว**. [ออนไลน์] ค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://www.itd.or.th/wp-content/uploads/2020/10/itdevent30102020-02.pdf>
- กรมการค้าต่างประเทศ. (2565). **ข้อมูลการค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศลาว (ม.ค.-ธ.ค. 2565)**. [ออนไลน์] ค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://rb.gy/vdvqra>
- จักรกริช สังขมณี. (2555). ชุมทางการค้ากับการสร้าง/สลายเส้น แบ่งพรมแดน: มานุษยวิทยาปริทัศน์. **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, 24(1-2), 17-61.
- ฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์. (2561). เครือข่ายนโยบายปัญหาหมอกควันในพื้นที่ โครงการพัฒนาออยตุง(พื้นที่ทรงงาน)อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์**, 8(3), 128-142.
- ฐานเศรษฐิกิจออนไลน์. (2565, 2065-09-01). **ค้าชายแดนสัญญาดี ครึ่งปีค้าลาวโต 42.7%**. [ออนไลน์] ค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://www.thansettakij.com/economy/trade/538777>
- เทพรักษ์ สุริฝาย และ ลำปาง แม่นมาตย์. (2561). บทบาทการค้าชายแดนในการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา จังหวัด หนองคาย จังหวัดนครพนม และจังหวัด มุกดาหาร. **วารสารการเมืองการปกครอง**, 8(1), 153-176.
- เนตรดาว เถาถวิล และ พุกฤษ เถาถวิล. (2563). เครือข่ายการค้าข้ามพรมแดนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว. **วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์**, 11(1), 215-244.
- แนวหน้าออนไลน์. (2566, 2566-02-03). **เร่งเปิดด่านหนองคาย-เวียงจันทน์ พื้นที่การค้าชายแดนท่องเที่ยว ไทย-ลาว**. [ออนไลน์] ค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://www.naewna.com/business/708465>

- ประชาชาติออนไลน์. (2566, 2566-01-28). **จุนีทรี ผ่ายค้าขายแดน-ผ่านแดน ปี 65 มีมูลค่า 1,790,520 ล้านบาท โต1.44%**. [ออนไลน์] ค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://www.prachachat.net/economy/news-1189329>
- พระครูรัตนสุตาภรณ์. (2560). **รายงานวิจัย สี่แยกอินโดจีน: กระบวนการและกลไก การขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมกับ การพัฒนาเชิงพื้นที่ในจังหวัดพิษณุโลก**. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระชยานันท์หมณี, พระครูสิริสุตานุยุต, พูนทรัพย์ เกตุวีระ พงศ์, สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ และฤทธิ์ชัย แกม นาค. (2563). **การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนใน ล้านนา. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 5(3), 215-228.**
- พระมหาโกศล แสงวงศ์, พระมหาอรรถพล คงตัน, พรนฤพันธ์ สมเจริญ และ ปิ่นปิ่นนัท เหลืองพิทักษ์. (2564). **การเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมือง ศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวใน กลุ่มจังหวัดล้านนา. วารสารการบริหารท้องถิ่น, 14(1), 69-82.**
- มณีรัตน์ โชติชาตรี, บุษกร สุขแสน และ ธนกฤต ทูริสุทธิ. (2563). **รูปแบบความร่วมมือการค้าชายแดนของผู้ประกอบการ สินค้าเกษตรไทย-ลาว จังหวัดบึงกาฬ ประเทศไทยและแขวงบอลิคำไซสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(2), 50-65.**
- วรัญญา เสนาสู และ ธัชณวัฒน์ พิริยธนะพัทธ์. (2562). **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับนโยบาย การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ: บทวิเคราะห์เครือข่ายความสัมพันธ์เชิงนโยบาย. Thai Journal of East Asian Studies, 23(2), 248-259.**
- สุดารัตน์ ศรีอุบล และ จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง. (2561). **บทบาททางเศรษฐกิจข้ามพรมแดนของผู้ค้ารายย่อย ภายใต้การพัฒนาในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง. Paper presented at the การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 19 มหาวิทยาลัยขอนแก่น. [ออนไลน์] ค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://app.gs.kku.ac.th/gs/th/publicationfile/item/19th-ngrc-2018/HMO3/HMO3.pdf>**
- อลงกต สารกาล. (2563). **ความสำเร็จของการบริหารจัดการ ปกครองท้องถิ่นบนฐานเครือข่ายความร่วมมือ: บทเรียนจากโครงการการจัด ระบบบริการรองรับสังคมผู้สูงอายุในเขต เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. วารสารการจัดการภาครัฐและเอกชน, 27(2), 27-27.**
- อิศเรศ คันสนีย์วิทย์กุล. (2556). **การศึกษาวิเคราะห์ นโยบาย การส่งเสริม กิจการเพื่อสังคมโดยใช้ตัวแบบเครือข่าย นโยบาย. วารสารการจัดการสมัยใหม่, 11(2), 39-57.**
- Ahmed, T., Mekhilef, S., Shah, R., and Mithulananthan, N. (2017). Investigation into transmission options for cross-border power trading in ASEAN power grid. **Energy Policy, 108**, 91-101. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.enpol.2017.05.020>
- Baird, I. G. (2022). Political violence, migration, lack of citizenship, and agrobiodiversity loss in the borderlands of Thailand and Laos. **Geoforum, 128**, 263-275. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2021.02.018>
- Bochaton, A. (2015). Cross-border mobility and social networks: Laotians seeking medical treatment along the Thai border. **Social Science and Medicine, 124**, 364-373. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.10.022>

- Elsing, S. (2019). Navigating Small-Scale Trade Across Thai-Lao Border Checkpoints: Legitimacy, Social Relations and Money [Article]. **Journal of Contemporary Asia**, 49(2), 216-232. <https://doi.org/10.1080/00472336.2018.1551559>
- Hayakawa, K., Keola, S., Sudsawasd, S., and Yamanouchi, K. (2022). Impacts of an international bridge on households: Evidence from Thailand. **Journal of Asian Economics**, 83, 101536. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.asieco.2022.101536>
- Moran, M., Rein, M., and Goodin, R. E. (2008). **The Oxford handbook of public policy**, Oxford University Press.
- Promphakping, N., Promphakping, B., Phatchaney, K., Muangsri, P., and Juntaboon, W. (2020). The evolution of wet markets in a Thai-Lao border town. **Journal of Mekong Societies**, 16(2), 72-95.
- Rhodes, R. A. (1990). Policy networks: a British perspective. **Journal of theoretical politics**, 2(3), 293-317.
- Rhodes, R. A., and Marsh, D. (1992). New directions in the study of policy networks. **European journal of political research**, 21(1-2), 181-205.
- Singkul, N., Boonmongkon, P., and Guadamuz, T. E. (2019). Emotional labor and emotion management: Power and negotiation among female laotian migrant sex workers in a karaoke bar . **Asia-Pacific Social Science Review**, 19(3), 108-118.
- Taotawin, N. (2022). Illicit Border Trade in the Borderlands of Thailand and Lao PDR Under Trade Liberalization and AFTA. In **Rethinking Asian Capitalism: The Achievements and Challenges of Vietnam Under Doi Moi** (pp. 251-269). https://doi.org/10.1007/978-3-030-98104-4_11
- Thatcher, M. (1998). The development of policy network analyses: From modest origins to overarching frameworks. **Journal of theoretical politics**, 10(4), 389-416.